

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ З МЕТОЮ РЕГУЛЮВАННЯ РУХУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ

© Піскунов Р.О., Бордюг В.В., Хвещук О.В., 2008

Розглянуто динаміку реального ВВП, обсягу виробництва промисловості та інвестицій в основний капітал; проаналізовано взаємозв'язок величини прибутку, обсягу інвестицій та ризику; запропоновано напрями регулювання руху грошових потоків шляхом впровадження вербальної моделі впливу комплексної системи управління фінансовими ризиками та алгоритму прийняття рішень в умовах ризику; розроблено функціональну модель залежності КСУФР від факторів успішності його створення.

The article considers the dynamics of the real GDP, industrial production volume and fixed capital investments; analyses the correlation between profit value, investments value and risk; proposes the ways of cash flow regulation by means of introduction of the verbal model of integrated financial risk management system influence and the algorithm of making decisions under risk conditions; develops a functional model of the Integrated Financial Risks Management System dependence on its formation success factors

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. На думку багатьох аналітиків, однією з ключових проблем планування діяльності суб'єктів реального сектору (далі СРС) є невизначеність стохастичного середовища, що формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Оскільки планування діяльності СРС та управління фінансовими ризиками ґрунтується на загальних принципах та методології, стає зрозуміло, що одночасно з переорієнтацією економіки повинен здійснюватися і перегляд методичних основ управління фінансовими ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблемою. Проведений аналіз свідчить про те, що висока об'єктивна значущість фінансового ризику СРС, а також складність, специфіка формування і функціонування вітчизняної економіки надзвичайно актуалізують проблему вдосконалення управління фінансовими ризиками з метою регулювання руху грошових потоків СРС.

На вирішення цієї проблеми спрямовані дослідження Г.Ф. Азаренкова, В.В. Вітлінського, О.О. Терещенка, В.В. Галасюка, І.Ю. Івченка, Т. Райс, С. Alexander та інших науковців, які ґрунтовно виклали дослідження в цій сфері [1–4, 7, 9, 11].

Цілі статті. Проаналізувавши дослідження вищезазначених експертів, виявлено наявність значної кількості незрозумілих та недостатньо висвітлених аспектів у діяльності підприємств в умовах ризику. Мета роботи – вивчити теоретичні основи та розкрити діючу систему управління фінансовими ризиками з метою регулювання руху грошових потоків СРС для підвищення їх стійкості та кредитоспроможності.

Для досягнення поставленої мети в роботі розв'язуються такі завдання: розроблено комплексну систему управління фінансовими ризиками з метою підвищення кредитоспроможності; складено алгоритм прийняття рішень в умовах ризику.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даному етапі реформування економіки України значна увага приділяється дослідженню ризиків СРС. Під час здійснення своєї діяльності СРС вступає у фінансові відносини з різними економічними суб'єктами. Складність фінансових відносин обумовлює вірогідність виникнення фінансових ризиків.

У сукупності ризики СРС впливають на найважливіший показник розвитку національної економіки – темпи росту валового внутрішнього продукту. Ефективний ріст ВВП формується під впливом багатьох факторів. Одним із значущих факторів є обсяг виробництва в промисловості, підвищення якого більшою мірою сприяє зростанню інвестицій в основний капітал (рис. 1).

Величина інвестицій завжди має певну частку у складі ВВП, яка може викликати структурні зрушення в народному господарстві, забезпечити технічний прогрес, підвищити якісні показники господарської діяльності на мікро- та макрорівнях [12].

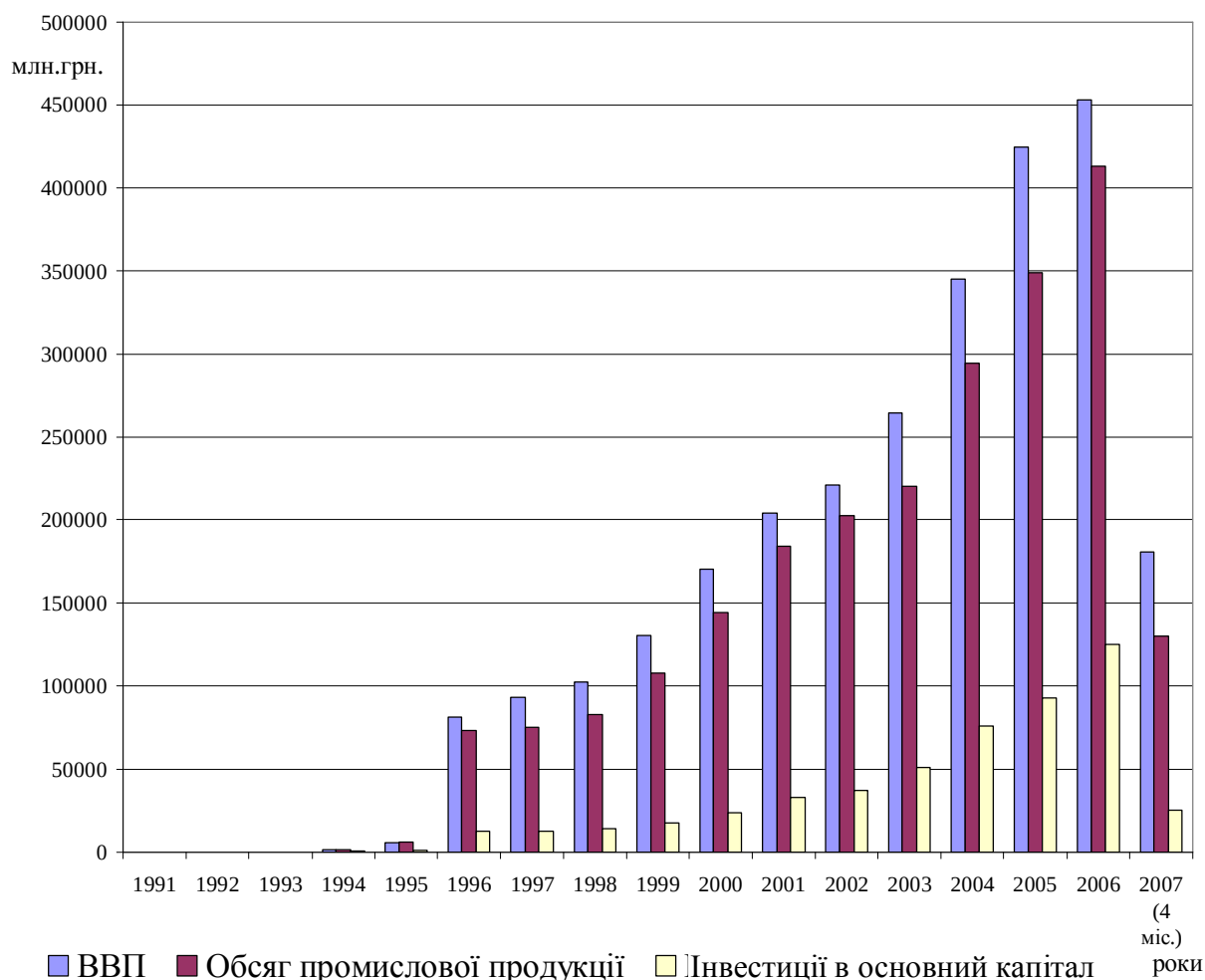

Рис. 1. Динаміка реального валового внутрішнього продукту, обсягу виробництва в промисловості та інвестицій в основний капітал

Розглядаючи динаміку реального ВВП, обсягу виробництва промисловості та інвестицій в основний капітал, спостерігаємо ріст ВВП, який збільшує обсяги промислової продукції і, як наслідок, виникають джерела інвестицій в основний капітал.

Крім того, варто відзначити, що на величину одержаного прибутку впливає не лише обсяг інвестицій, а й ризик як один з факторів формування прибутку. Зв'язок прибутку та ризику має фундаментальне значення. Перед кожним СРС постає проблема вибору між високим прибутком від ризикових операцій (з небезпекою втратити не тільки прибуток, а й вкладений капітал) та низьким прибутком від безризикових операцій.

Отже, як свідчить світовий досвід функціонування СРС, саме фінансові ризики є основними чинниками зниження прибутковості [6]. Така проблема в роботі СРС є однією з головних причин їх нестійкого фінансового стану, зниження кредитоспроможності. Наслідком такого становища є наявність великої кількості збиткових підприємств. Це свідчить про велику значущість фінансових ризиків у діяльності СРС. Так, за офіційними даними, у 1992 році їх частка становила 9,5 %, а для

порівняння у 1999 році – 66 % (з цього року спостерігаються тенденції щодо зменшення кількості збиткових підприємств), у 2006 році – 30,9 % [12].

Наукові дослідження з питання регулювання руху грошових потоків за умов ризику призвели до розроблення авторами вербальної моделі впливу комплексної системи управління фінансовими ризиками (далі – КСУФР) на управлінське рішення СРС (рис. 2). КСУФР приводить до руху грошових потоків (активів та зобов'язань) у фінансовій звітності, що через план погашення боргів впливає на чистий прибуток та управлінські рішення СРС.

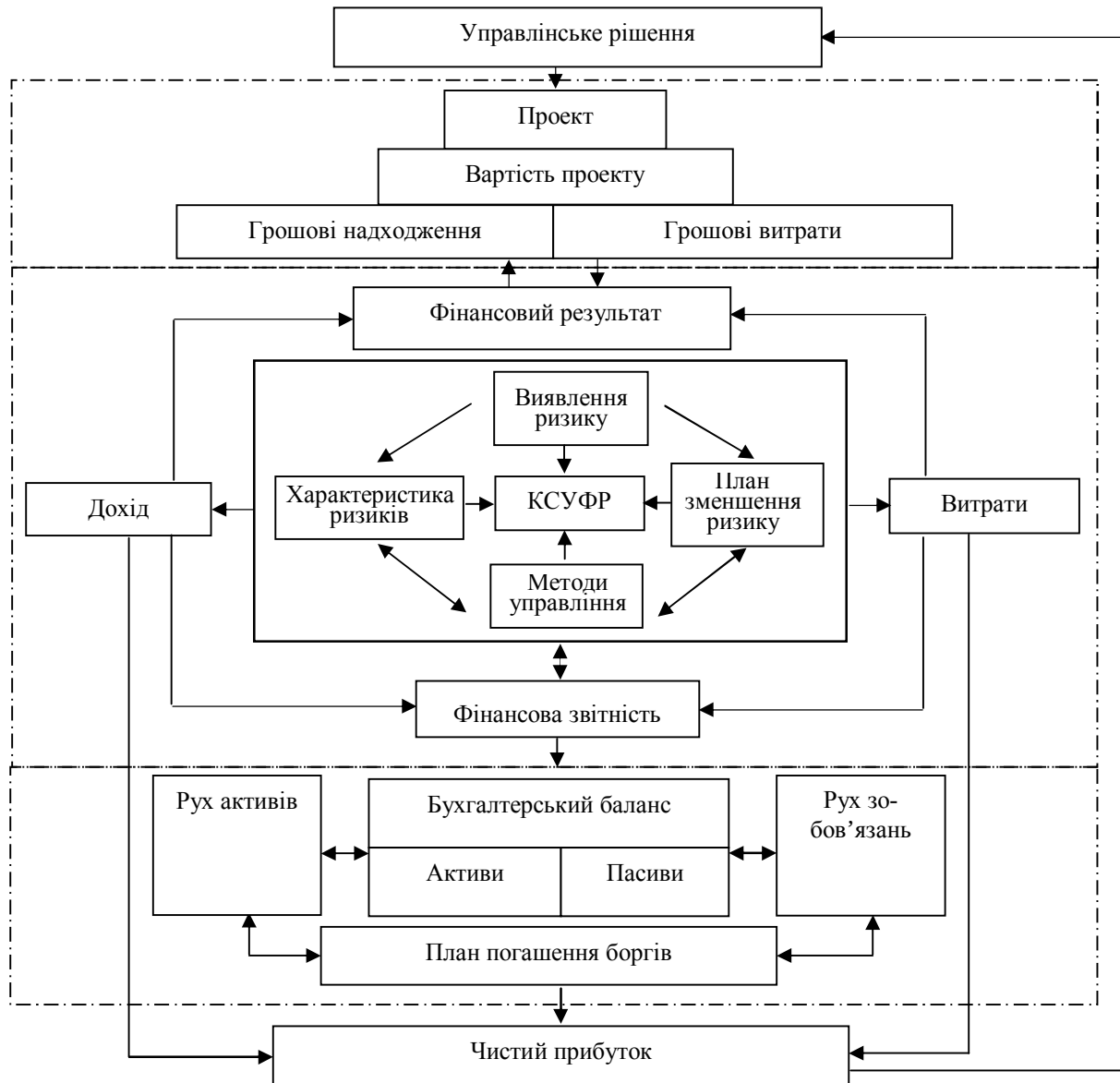

Рис. 2. Вербальна модель впливу комплексної системи управління фінансовими ризиками на управлінське рішення СРС

Комплексна система управління фінансовими ризиками є сукупністю взаємопов'язаних принципів і організаційно-економічних засобів та елементів ресурсного забезпечення, спрямованих на виявлення, аналіз і регулювання ступеня ризиків.

Побудова та функціонування КСУФР повинні відбуватися з дотриманням певних вимог. Під час формування КСУФР суб'єкти реального сектору повинні враховувати такі вимоги, як:

- погодженість цієї системи з загальною системою управління підприємством;
- елементи системи мають бути взаємопов'язані між собою та спрямовані на отримання певного корисного результату;

- має зберігатися чіткий та врівноважений розподіл обов’язків, прав і відповідальності;
- можливість успішного розвитку системи в майбутньому шляхом застосування нових сучасних методів та засобів управління ризиками.

Визначення особливостей формування КСУФР на підприємстві передбачає виявлення ризику, його характеристику, план зменшення ризику та методи управління ними [9].

Метою створення КСУФР на підприємстві є покращання результатів його діяльності в умовах невизначеності зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Ключовими факторами успішності створення та функціонування КСУФР на підприємствах є:

- постановка чітких цілей управління фінансовими ризиками (x_1);
- конкретно визначені етапи процесу управління фінансовими ризиками та детальна характеристика процедур на кожному з них (x_2);
- ґрунтовно розроблені та викладені в доступній формі методики оцінки рівня фінансових ризиків (x_3);
- раціональний вибір інструментів управління фінансовими ризиками (x_4);
- якісне інформаційне забезпечення процесів управління фінансовими ризиками (x_5);
- дієві мотиваційні механізми, які забезпечують взаємозв’язок винагороди та результатів зниження фінансових ризиків у свідомості працівників підприємства (x_6);
- фінансування процесу управління фінансовими ризиками в достатньому обсязі (x_7);
- врахування витрат, пов’язаних з управлінням фінансовими ризиками, під час прийняття управлінських рішень (x_8);
- організаційна самостійність процесу управління фінансовими ризиками (x_9).

Залежність КСУФР від факторів успішності його створення можна подати у вигляді функціональної моделі:

$$\text{КСУФР} = f(x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7, x_8, x_9) + E,$$

де E – невраховані фактори, які в сукупності менше впливають на КСУФР, ніж $x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7, x_8, x_9$ окремо.

Крім того, варто відзначити, що для досягнення поставленої мети або запланованого результату в управлінні ризиком, необхідно передбачити заздалегідь усі можливі відхилення та певною мірою попередити пов’язані з цим втрати. Уміння здійснювати ефективне управління фінансовими ризиками СРС залежить не лише від мети його проведення, а й від доцільності використання того чи іншого методу зменшення фінансового ризику (ухилення, передача, локалізація, розподіл, компенсація).

Завдання створення універсальної комплексної системи управління фінансовими ризиками не може бути розв’язано в принципі, оскільки кожне підприємство по-своєму унікальне, орієнтоване на власну ринкову нішу, наявний потенціал, усталені зв’язки. Тому наше завдання зводиться до формування КСУФР з урахуванням специфіки прийняття управлінських рішень кожним підприємством окремо.

Ефективність КСУФР підвищиться за умови паралельного використання алгоритму прийняття рішень, який би дав змогу обмежити негативний вплив фінансових ризиків. Загалом формування КСУФР покликано забезпечити високу ефективність прийняття управлінських рішень з метою регулювання руху грошових потоків для досягнення стратегічних і тактичних цілей СРС.

Прийняття управлінських рішень в умовах ризику є одним із актуальних питань теорії управління ризиком. Вивченням цього питання займаються зарубіжні та вітчизняні науковці. Існує велика кількість створених алгоритмів, блок-схем та програм управління ризиками на рівні підприємства. Але вони не є достатньо ґрунтовними та зрозумілими.

Оптимальний алгоритм, на нашу думку, має відповідати таким основним вимогам:

- діяти як складова комплексної системи управління фінансовими ризиками на підприємстві;
- бути чітким і несуперечливим;
- оцінювати чинники, що спричинили ризик;
- уможливлувати аналізувати результати, обґрунтовувати та приймати певні управлінські рішення;
- бути одним із чинників ефективності функціонування КСУФР;
- максимально пристосовуватися до обчислення засобами комп’ютерної техніки.

Метою розробки алгоритму є забезпечення успішного функціонування підприємства в умовах ризику. Мета може бути досягнута за рахунок розв'язання таких завдань, як [10]:

- виявлення можливих ризиків;
- оцінка ризику;
- уникнення чи прийняття ризику;
- зниження рівня ризику.

Отже, враховуючи дослідження наукових доробок вчених, а також внісши власні пропозиції, авторами розроблено алгоритм прийняття рішення в умовах ризику залежно від стратегії підприємства (рис. 3).

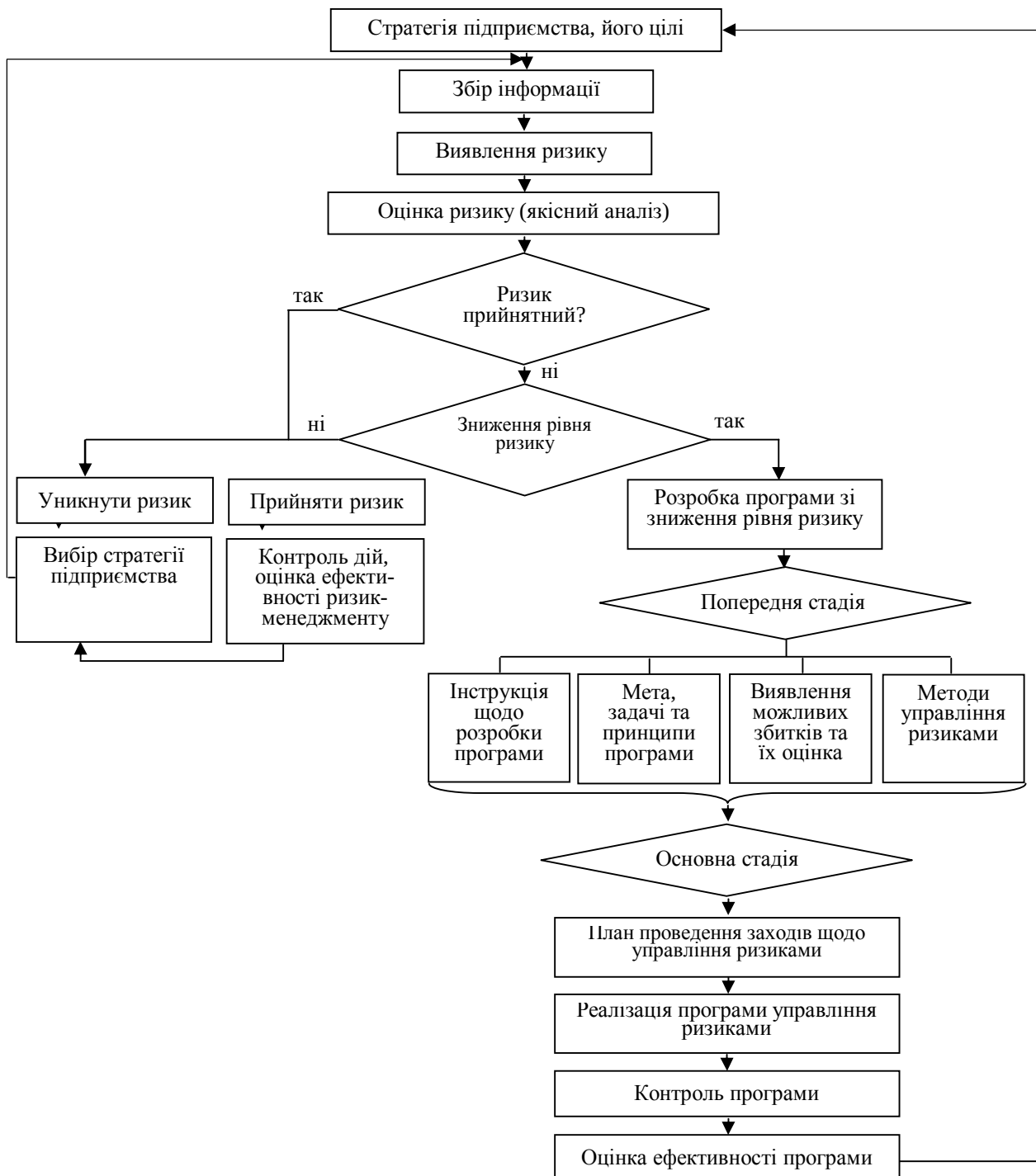

Рис. 3. Алгоритм прийняття рішення в умовах ризику

Зниження рівня ризику передбачає розроблення відповідної програми, що складається з двох стадій: попередньої та основної. Попередня стадія передбачає ознайомлення з поточною інформаційною базою, яка дає змогу прийняти рішення та перейти до безпосередньої розробки програми. Основна стадія – це розроблення програми зі зниження ризику, впровадження та реалізація якої сприятиме зменшенню можливих втрат для підприємства.

Цей алгоритм покликаний забезпечити максимально широкий діапазон охоплення можливих ризиків підприємства, їх оцінку, а також формування, реалізацію та контроль заходів щодо оптимізації рівня ризиків з метою досягнення цілей підприємства через регулювання руху грошових потоків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Практичне значення проведених досліджень визначається тим, що використання запропонованих в роботі методик, підходів, висновків та пропозицій у виробничій діяльності СРС спрямоване на розроблення шляхів та заходів, які приведуть до зменшення фінансових ризиків і, як наслідок, до регулювання руху грошових потоків.

В дослідженні розглянуто динаміку реального ВВП, обсягу виробництва промисловості та інвестицій в основний капітал; проаналізовано взаємозв'язок величини прибутку, обсягу інвестицій та ризику; розроблено вербальну модель впливу комплексної системи управління фінансовими ризиками, що покликана забезпечити високу ефективність прийняття управлінських рішень, яка дасть змогу визначити найменш ризикову стратегію розвитку, підвищити величину прибутку через регулювання рухом грошових потоків, а також обґрунтовано доцільність впровадження та розроблено алгоритм прийняття рішень в умовах ризику, що дає змогу розкрити аспекти його мінімізації в подальших дослідженнях.

1. Азаренков Г.Ф. *Економічний аналіз: Навч. посібник. Ч. 2.* – Харків: Вид-во ХНУ, 2004. – 232 с.
2. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. *Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія.* – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
3. Галасюк В., Галасюк В. *SGMCA – спрощений метод оцінки кредитоспроможності компаній на основі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку* // Вісник НБУ. – 2006. – № 10. – С. 14–17.
4. Івченко І.Ю. *Економічні ризики: Навч. посібник.* – К.: Центр навч. літ., 2004. – 304 с.
5. Матвійчук А.В. *Аналіз і управління економічним ризиком / МОН України.* – К.: Навч. літ., 2005. – 214 с.
6. Матвійчук А.В. *Економічні ризики в інвестиційній діяльності: Монографія.* – Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2005. – 205 с.
7. Райс Т., Койли Б. *Финансовые инвестиции и риск / Пер. с англ.* – К.: Торгово-издат. бюро ВНУ, 1995. – 592 с.
8. *Словник-посібник економічних термінів: Рос.-укр.-англ. / О.М. Дрозд.* – К.: Вид. дім “КМ Academia”, 1997. – С. 9–12.
9. Терещенко О.О. *Антикризове управління на підприємстві: Монографія.* – 2-ге вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 268 с.
10. Чернова Г.В. *Управление рисками на уровне предприятия на основе разработки специальной программы* // Вестник СПбГУ. Сер. 5. – 2001. – № 3(21). – С. 69–71.
11. Alexander C. *Financial risk management and analysis.* – N.Y.: John Wiley, 1996. – 352 p.
12. <http://www.ukrstat.gov.ua>